

Meniň başlyklarym

Category: Kitapcy, Powestler, Söhbetdeşlik, Sözler, Türkmen dili, Yatlamalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Meniň başlyklarym MENIŇ BAŞLYKLARYM

1976-nyjy ýylyň başlarynda men "Türkmenistan" neşirýatynyň okuň kitaplary bölümünde taryh we jemgyýeti öwreniş kitaplary boýunça redaktordym. İşden göwnüm suw içmeýärdi. Ýüregedüşgünç birsydyrgynlykdanizar bolupdym. Biziň bölüm müdirimiz Kyýas Mollaýew öz wezipesini her ýetenden gabanyp, bize azar

ÿamanyny berÿärdi. Ol mahal-mahal kabinetimize duýdansyz girip: "Oglanlar, gowuja boluň! Gowy bolsaňyz, menem gowydyryn. Ýone, eşitdim-eşitmedim diýmäň, eger sähelçe gyşaranyzy duýsam şo mahal, it kowan ýaly, kowaryn. Siz entejik, Kyýas agaňzy tanaňzok. Men has uly topalaňlardanam baş alyp çykan adam. Siz dagy nämejik?! Eger döwlet agdarylyşygyny etjek bolsaňyz, şobada külüñizi ýele sowraryn!" diýip, haýbat atyp gidÿär. Onuň "döwlet agdarylyşygy" diýänine "Meniň wezipäme geçjek bolsaňyz" diýen manyda düşünmeli. Kyýas Mollaýew öz gol astynda işleýän üç oglanyň hersinden dürli bahanalar tapan bolup, üç sany düşündiriş hatyny alyp, demir sandygyna atypdy. O döwürler üç düşündiriş haty esasynda işgäri işden boşadyp bolýardy. Şo sebäpli Mollaýew käte: "Oglanlar, düşündirişjikleriňiz ýadyňyzdadır-la?" diýip aky ýylgyryardy. Bir gezek bolsa maňa: "Senjagaz beýlekilerden az gepleýän weli, bularyň möyi sen bolaýmasaň?" diýip gytak bakdy. Menem pursatdan peýdalanmak isledim.

– Kyýas aga, şu oglanlaň hiç biri hem Siziň ornuňyza dyzanok. Biderek ýere gabanýaňz.

– He-he-he, senjagaz ýeserje taktika ulanýaň-ow! Meni arkaýynlaşdyryp ýykaýjaksyňz weli, bolma-az, bolma-az! Ol biziň göwnümize degmek üçin tüysli- tüysli ýollar oýlap tapýardy. Biz bu ýagdaýdan halys gerk-gäbe doýduk. Bir ýerlere gaçyp sypmak umydy bilen ýaşap başladyk.

Şeýle ahwaldakak bir gün ol maňa dördünji synpda okadylýan "SSSR taryhy" kitabyny stoluma gaharly goýdy."Birje ýalňış goýberdigiň gapyny aňyrsyndan ýapmaly bolarsyň. Elbetde, mençe bolmajagyňzy biliýän. Meniň segsen kilo agramym bar, ýetmiş kilosy akyl. Aklym başy whole sygman, çogup dur. Senjagazy ilki kowarmykam diýän."

Men beýle ýagdaýlarda dymmalydygyny gowy bilìän. Eger bir söz gaýtaraýsaň, uzak günüň gowga bilen geçdi hasap edäý. Kyýas aga ýürek bulap gidensoň, men redaktirlemeli kitabyň gaty daşyny agdaranaň mähetdel, gaty daşyň iç ýüzünde uly harplar bilen: "Krepostnoýçylyk düzgüni (gulçulygyň bir görnüşi) 1961-nji üyläda ýatyryldy" diýen ýazga gözüm düşdi-de oglanlara o ýalňışy görkezdim. Işanow o kitaby redaktirlemese-de o kitaplar üçin jogapkär adam şoldy. Oglanlaryň biri: "Bu ýalňışy kegebä duýduralyň. Kyýas Mollaýewi soň bu edarada görmeris." diýdi. Beýleki ýoldaşym: «Adam ýamanlap ýörmäliňde, gowusy, Kyýas Mollanyň özüne aýdalyň. Gorkakdyr. Öz aýbyny

gördüğü lal bolar" diydi. Şeyle-de etdim.

Bir gün, Mollaýew adatyna görä, günortan arakesmesinde kabinetiniň içinden kilitläp, ýatmaga hyýallananda gapysyny kakdym.

- Men dynç alyan.
 - Bagışla, Kyás aga, bir meseläni maslahatlaşaýjakdym.
 - Arakesmeliğini bilmeýärmiň? Garaşaňda janyň çykaýmaz.
 - Kyás aga, Siziň ýalňyşyňz hakda aýdaýjakdym.
- Gapy şobada açyldy. Öňem ýakymly bakmaýan adam, hazır hasam ýakymsyz. Ol uzyn boýly, gara ýüzli, hat-da gözünüň agy hem garamtyl öwüsýär.
- Hany, gir bakaly. Sen kegebeşnikmikäň diýyän.
 - Kegebe-de ýaman edara däldir. Olam şu döwletiň bir edarasydyr-da.-Men bilgeslin Kyás aganyň garaşyan äheńinde sözledim.Kyás aga howsalaly halda sözümi böldi.
 - Men hiç mahal kegebe ýaman diyen däldirin, diýmernem.Meniň sözümi kesä çekjek bolma. Men beýle hilejiklere aldanjak adam däl.Ýeri, näme, aýdyber!
 - Aýak üzerinde çözerten çökderräk mesele.
 - Otur, tiz aýt!
 - Kyás aga, krepostnoýcylyk düzgüni haçan ýatyryldyka?
 - Men saňa ekzamen bermekçi däl.
 - Ýone şu kitapda 1961 diýlip ýazylypdyr. Eger kegebe muny biläýse, Sizden ekzamen alaýmasa.
 - Ýatyp-ýatyp, ahyry bir zat tapdyňyz dämi?!
- Indi ar aljak bolup dyzarsyňz-la.
- Kyás aga ar almakçy däl, ýone özümizi gorajak bolarys.
 - Kyás aga elimdäki kitaby silterläp aldy-da sahypalary dörüşdirip başlady. Men gödek ýalňşly ýazgyny görkezdim weli, ol şobada süllerdi-de özünü kürsä goýberdi.
 - Hany, inim,nätsekkäk?-Kyás aga ýalbaryp başlady.Men özümi ekabyr tutmaga dyzaýan. Ýumşasam, Kyás aganyň ýene üstümize herreljegini bilyän.
 - Näme etjegiňizi özüňiz biliň.Men-ä o ýalňşy gizläp bilmen. Sizem ýolbaşy hökmünde almytyňýy alarsyňz.
 - Näderkäler?
 - İşden-ä şobada aýyrarlar,birki ýyl gözenek görkezmekleri hem ahmal.Bu syýasy ýalňş- da."SSSR kommunizm gurjak diýip gygyryà weli, olar gulçulygy ýaňy ýatyrypdyrlar ahyry." diýip, duşmanlar tozan turzarlar.
 - Sen namart oglan ekeniň.

- Mende näme günä bar?
- Bu ýalňyşy dostlaryňa aýdansyň.
- Men ony degişli ýerlere aýtmaga-da borçly.
Bilibem aýtmansyň diýip meni süyrärler.
- Bä-äy, nätsemkäm-äy?! Wah, siziň bir pyssy-pujurlyk etjek bolýanyňzy bilyädimem-de, gjä galdym-da.-Kyýas aganyň ýüzi öňküdenem garaldy.Ol, gapana dýşen möjek ýaly, özünü çeýnäp başlady: aşaky dodagyna dişini geçiräýjek bolýar.
- Men-ä turaýjak onda.
- Ýok, turma. Hany, dil tapşaly.
- Men bir kiçijik adam, näme edip bilerin?!
- Sende oyun kä-än.Men bir ýaşuly adam, maňa nebsiňiz agyrsyn. Men ýaman adam bolsam, bu çaka čenli sizi kowardym. Kowmadym-a.
- Kyýas aga, şo demir sandygyňdaky düşündiriş hatlary alaýsak nähili görýäň?
Kyýas aga sandygy şakyrdadyp açdy-da hatlary çykaryp, maňa görkezip, jyrrym-jyrrym ýyrtty.
- Wah, meni maýmyn edip oýnarsyňz-la. Nädeýin-dä, başga alajym ýok. Sizem gaýrat edäyiň-ho-ow! Şu günden başlap dilimi ýuwdup gezeýin.
- Bize başga zat gerek däl.
Men kitaby alyp öz kabinetimize geldim. Bolan gürrüni oglanlara aýdyp gutaryberemde Kyýas aga gapymyzy ýuwaşja açdy-da, ýasama ýylgyryp bakdy.
- Oglanlar, ynha, gyzgynja somsa getirdim.Çaý bilen iìiň-de hezil ediniň.
Biz bir-birege bakdyk."Kyýas aga nire, bu hödür- kerem nire?!" Hakykatda-da, o ýyllar beýle ýalňş üçin uly jezalar berlip bilnerdi.Biziň özümizem näme etjegimizi bilmeyärdik. "Aý, bir alajy bolar-da." Sebäbi biz kegebe diýlen edarany halamaýardyk.
- Kyýas aga, doğrudanam, dilini ýuwdan ýaly bolup gezdi. Mahal-mahal günortanlaryna gyzgynja somsa getirmäni unutmady.
- O wakalardan ep-esli wagt geçensoň, men "Jemgyyeti öwreniň" kitabyny redaktirläp başladym. Bu kitaby geçen ýyl Kyýas Mollaýewiň hut özi redaktirlän ekeni. Men o kitapda-da has gödek ýalňş tapdym. O ýalňşy oglanlara görkezemde, gaty geň galduylar. Bu ýalňşlary kimdir biri ýörite edýändir diýip ynanyп başladyk. "Eger biziň redaktirlän kitaplarymyza hem şeýle ýalňşlary sokup bilseler näme etmeli?" diýip öz

öňümüzde soragy keserdip goýduk. Mollaýewiň redaktirlän kitabyndaky ýalňyşy häzirlikçe hiç kime aýtmaly däl' diyen karara geldik.Näme üçin? Soňky günler Kyýas agamyz ýene gazaplanyp başlady. Bir gün bolsa:"Siz meni gorkuzyp,gün görjeksiňiz weli,bolma-az.Bir adwokat bilen maslahatlaşsam, seniň günäň ýok diýdi. Siziň külüňizi kakyşma bir bakyň!" diýip agzyndan ak köpük saçdy.Başga bir gün bolsa, her sagat saýyn biziň barymyzy- ýogumyzy derňäp başlady.Oglanlaryň biri tualetde uzagrak oturyp geldi weli gygyryp başlady:"Iş wagty şäher gezip, soňam tualetde gizlenen bolma. Meni aldap bilmersiň.Siz hezzet bilmez ekeniňiz. Baryňzy, it kowan ýaly, kowmasam armanly bolaryn."

Biz oglanlar bilen maslahatlaşyp, bu gezek Kyýas aga gaty daraşmaly diyen netijä geldik. Onsoň bir gün iş wagty tamamlanyberende men Kyýas aganyň kabinetine bardym.Ondan-mundan gürrüň eden boldum.Ol diňlän bolýar hem göz gytagy bilen elimdäki kitaba bakyp goýberýär, bir ýakımsızlyk szyp, maňa ýigrençli bakýar. Ahyry, sabry tükenip gaharly äheňde gepläp başlady.

- Hany, mus-mus diýmäni goý-da Mustapa diý. Näme habar bilen geldiň?
- Kyýas aga oglanlar sizden närazy bolup başladylar. Beren sözüňizi tutaňzok. Ýene depämizde şänik döwüp başladyňyz.
- Ultimatum aýtmaga geldim diýsene.
- Ylalaşykly işleşsek ýagşy.
- Siz gadyr bilyän adam däl-ä. O eliňdäki kitap näme?
- Aý, ýone alaýdym. Kyýas aga, bize azar bermän işleşip bilmerismi?
- Size taýak görkezip durmasaň, derrew döwlet agdarylysygyny edäýjek. Hany,gep çagalatma-da kitapda näme bar bolsa görkez! Men kitabýň şo ýalňyşly ýerini açyp, Kyýas aga görkezdim:"SSSR-iň häzirki ýasaýjylarynyň dörtden üçi iň zìyanlylar"

Kyýas aga okady-da gara der içinde oturgyja çökdi. Men özünden gidermikä öydüp gorkdym.Ol başyny aşak salyp,gözünü ýumup esli oturdy.Oňa nebsim agyrýar,birdenem onuň gara döwe öwrülip üstümize sürünp durşy ýadyma düşyär.Ýone soňunda ýene ýüregimiň ýumşaýanyny duýyan. Kyýas aga-da, bizem ynjamaz ýaly bir ýol tapasymyz gelýär.Emma Kyýas aganyň ýaramaz häsiyetiniň üýtgemejegini-de bilyän.Ynsanyň betbagtlygy, köplenç, onuň özünde doreýär diýilýänine ynanýan."Gözleýän zadyň özüňden

gözle" diyen beýik Jelaleddin Rumyny ýatlaýan...
Ahyry, Kyýas aga başyny galdyrdy. Öňem garamtyl öwüsýän göz agy köne gan ýaly garalypdyr.

-Siz ýeňäýdiňiz öýdýän?!

-Bu taýda ýaryşyan ýok.

-Wah, näme barlygyny özüm gowy bilyän-le.
Onsoň meni näme etjek bolýaňyz?

-Bir ýol tapalyň, sizem rahat boluň,bizem rahat bolalyň.

-0 ýalňyşy kegebe biläýse, derime saman dykar.Sen,inim, maňa çynyň bilen ýagşylyk etjek bol.Hiç ýerde dil ýarma. Erkek sözünü ber.

-Men erkek sözünü berýän, sizem erkek sözünü beriň! Ýöne kegebe geläge-de sorasa, men Kyýas aga duýdurypdym diýerin.

Kyýas aga gulagyma ýakyn egildi-de pyşyrdady: "Duýmazlarmy?! Bä-äy, duýarlar-a. Olar içiňde näçe gumalak baryny bilyäler-ä." Ol maňa ynanman, ýene ýalbardy,menem ýene sözümde durjagymy aýtdym.

Şo günden soň men Kyýas aganyň bize sesini gataldanyny görmedim.Ýöne öni-soňy ol bize ynanmaýardy we kegebeden biri gelip, sorag edip başlaýjak ýaly ahwaldady.

Şeýle ýagdaýda işläp ýörkäk, ýolda şahyr Italmaz Nury duşdy.

- Ysluşiý, Oraz, Nury Baýram hökümet jaýynda bir iş bar diýyä.Uzak gün oturmaly bolsa ýüregim ýarylar diýdim.Atamyradam razy bolmady. "Hökümet jaýynda işlešeň, goşgy ýazmany goýdurarlar"diýyä.Gowusy sen girsene. Içeňok, çekeňok, gelinjiklere kowalaşaňok, tüys hökümede gerek adam. Men ýaşulymyz we öňem köp kömekler eden şahyr Nury Baýramlara eňdim. Haýyşy aýdamda,ol başyny çep çignine atyp bakdy.

- Muny kimden eşitdiň, Italmazdanmy?

- Hawa.

- Näme diýsene, men saňa söz bermäýin.O deýýus şäheriň ýarsyna bu habary aýdyp çykandyr. Ýone göreli, azrak adam eşiden bolsa, giräýmegiňem mümkün.

Aradan esli wagt geçensoň, men ol işden umydymy üzüp, başga ýerlerden nesibämi gözläp ýörkäm, Nury Baýram meni kabinetine çağyrdy-da bir telefon nomerini berdi.

-Şuňa jaň et.Nury Baýramowic salam aýtdy diý.Ýanyna çağyrar weli, gowuja geýinip barmalydyr.Ýoldaşlaryňdan al-da geýäy. Hökümetdäkiler garyby halaýan däldirler. Nireden diýseler, maryly diýäýmegin.Başga näme sorasalar, oýlanyp jogap bergen.Onsoň dokument doldurytsa, gaty seresaply

yzmalydyr. Sebäbi o dokumentleriňi kegebe çeýnäp-çeýnäp barlar. İşe girýäniňi aýalyňam bilmesin.

Men maslahat berlişi ýaly hereket edip başladym. Hökümet jaýynda Täçmuhammet Gurbanow diýen bir kişi meniň bilen sypaýy söhbetdeşlik etdi. Yüzüne kabinet howasy urup giden bu kişi gaty rahat we öň tanyş ýaly äheňde gepleşdi. Soňra rusça bir ýazgyny uzatdy-da türkmençä terjime etmegimi isledi. Men şobada terjime edip berdim. Gurbanow ýazga göz gezdirdi, soňra bir anketa berdi."Şuny seresap doldur. Dütediş bolmasyn."

Men koridora çykamda bu owadan, örän berk gurlan jaýy, her ýeriň şeýle tämizligini, koridoryň ugrunda bir adamyňam görünmeýänini, aýak degjek ähli ýere haly düşelgiliginı geň galyp synladym. Öz işleýän neşirýatymzyň diwarlarynyň opusyp, gapylarynyň egrelişip, tagta düşekleriniň oýuk-oýuk hoňkaryp ýatyşyny ýatladym. Şol güne çenli men hökümet diýen sözi gulagymyň deňinden geçirer ýörerdim. O jaýda işleýänleriň iş usuly hakda-ha hiç düşünjäm ýokdy. Häzirem meni neneňsi işe almakçy bolýandyklaryny bilmeyärdim. Meniň ýeke-täk umydym-yaşar ýaly jaý berseler bolýar. O wagtlar men şäher çetinde bir günde gurlan kiçijik, çygly hütdükde ýasaýardym.

Onsoň hökümet jaýyndan geljek hoş habara garaşyp ýaşap başladym. Uzak garaşdym. Öz edaramyzdan başga bir oglanyň hem o jaýa dokument tabşyranyň eşidemde umydym inceldi. Her niçigem bolsa arzuwlar bilen ýasaýardym. Hökümet jaýynyn belent basgaçaklaryndan münüp-düsesim gelýärdi. Esasysy hem o jaýda işlesem jaý berler ähtimallygy bardy. Men bir gün sabyr käsäm dolup, Nury Baýramowyň ýanyна bardym. Ol elinden geleni edenini aýtdy."Elbetde, puljagazyň bolsa, ýokarrakda oturana soksaň, iş tiz biter weli, ikimizde o zatjagaz ýok-da" Onuň sypaýlyk edip, "ikimiz" diýyänine şobada göz ýetirdim. Pul meselesinde men hem kördüm, hem kerdim. Sebäbi aýlykdan aýlyga zordan süýrenip ýetýärdim.

Şeýle günler gelip-geçip durka, bir gün meni Gurbanow hökümet jaýyna çagyrdy. Men onuň sesinden bir umyt aldym we örän tiz bardym. Kabinete giremde ol meni gaty içgin synlady. Öňki gezek geýip baran amanat geýimlerimi göresi gelen bolmagy mümkün. Men ýuwula-ýuwula sary giden geýimlidim hem-de owranyp başlan çepeklidim.

-Häzir birki sany başlygyň ýanyна barmaly.

Şowly bolayadır. Yör, bakaly.

Täçmuhammet aga meni ikinji gata alyp gitdi. Bir beýik gapydan

girdik. O gapynyň yüzünde rusça: "Iş dolandyryj A.Ý.Ýollyÿew" diyen ýazgy bardy. Sekretar zenan biz bilen gadyrly salamlaşdy-da içki gapa girip gitdi. Men şonda o kabinetiň iki gat gapylydygyny gördüm. Az salymdan zenan çykdy-da:"Anna Ýollyÿewiç size garaşyar" diydi.Biz girdik. Uzyn, giň we ýagty kabinetiň aňry başında goylan örän äpet stoluň aňyrsynda gara, uzyn adam biz bilen salamlaşmak üçin dik durdy. Biz salamlaşdyk. Men o ýaşulynyň yüzüne dikarynlap bakmakdan utandym.Ýere ýazylan örän nepis türkmen halylaryny synladym. Saglyk-esenlik soraşmadan soň ol gol astyndaky kagyzlaryň birini ele aldy-da okap başlady.

- Hawa, Orazdurdy Gurbanowîc Ýagmyrow, 1947-de doglan.Ýaşrak ekeniň.

Täçmuhammet Gurbanow şobada söz açdy.

- Anna Ýollyÿewiç, işläberse alyşar gider.

A. Ýollyÿew meni synlap, soňra aşak bakyp az salym oturdy.

- Boýdaş, bi, gelnimiz bilen oňşugyň gowumy?

- Ýagşy.

- Hawa, bi edaranyň nähili derejededigini özün gowy bilyäň.Gije-gündiz işlemeli-dä.Jaýyň ýok ekeni weli, bizi gaty gyssamagyn.Şu mahal jaý bersek, maşgala sanya görä bir otagly alarsyň. Ýone üç-dört çaga bolansoň alsaň, köşk ýaly jaý alarsyň.-Soňra A. Ýollyÿew hökümet başlygy B. Ýazgulyÿewe jaň edip, ýanyňa barmaga rugsat diledi. Hökümet başlygynyň kabulhanasynda ep- esli wagt garaşdyk, ahyry, çagyrdylar. Hökümet başlygy stol başında oturan ýerinden göwünsiz el uzadyp salamlaşdy. Men hakda ýazgylı kagyza göz gezdirdi.

-Bu ýigidem içmäni goýup düzelişer-dä- diyip hökümet başlygy Ýollyÿewe bakyp goýberdi.

-Hawa, hawa, düzelmeli.Maşgala bilen bolmaly-diyp Ýollyÿew maňa göz gytagyny aylap goýberdi. Men gaty oňaýsyz halda galdyn. Asla, içgi içmesem näme.Hökümet başlygy"Bolya" diyensoň, biz kabinetden çykdyk.

Men hökümet jaýyna işe alynýanlygym hakdaky haty neşirýatyň direktoryna gowşurdym.Ol haty ünsli okady.

-Bizden gaçyaň-da. O taylarda tanşyň bar bolsa, bize-de göz-gulak bolgun.Unutmaweri.Abraý al, has uly wezipelerem nesip etsin.

Soňra Kyýas agamyz bilen hoşlaşmaga bardym. Ol ör-gökden geldi. Maňa has hem gorkuly bakdy. "Hä-ä, özün kegebeşnik ekeniň-ow. Bolmasa o taylaryk kim alsyn seni?! Sen meni

goldagyn, men saňa hiç ýamanlyk eden däldirin. Maňa beren sözüňi unutmagyn."

* * *

Men hökümet jaýynda ilkinji iş günümde ilden ir baryp, kürsimde oturdym. Owadan, giňiş stol, kabinetin lowurdylly parketi, gyzyl agaçdan ýasalan gapynyň peşenesi meniň göwnümi galakyjakladýardy. Az salymdan Täçmuhammet aga geldi. Ondan-mundan gürrüň edip başladyk. Neşiryatdaky tanyşlaryny soraşdyrды. Gepiň gezegi gelende ol maňa gaty gowy maslahatlar berdi. Gowuja geýinmelidigimi, abraýyma zeper ýetjek ýerlere barmaly däldigimi, gowuja işläp ýörsem, bu işden bereket tapjagymy aýtdy. Bir salymdan bir zenan geldi-de günortan naharynda nämeler iýesimiz gelýänini ýazyp alyp gitdi. Täçmuhammet aga kararlar çap edilen bir kitapça berip, terjimäniň ýollaryny öwrenmegimi isledi.

Kabinete ne gelýän, ne jaň edýän bar. Günortan naharyna gitdik. İşgärleriň, aýratynam, aýallaryň geýnişini görüp, öz eşiklerimden utanyp başladym. Naharhanada heniz görmedik naharlarymyň känligi belli boldy. Örän tagamly we bol guýlandy. Soň eşidip ýörsem, ýörite bir uly hojalyk hökümet naharhanasy, partiýanyň merkezi komitetiniň naharhanasy we işgärleri üçin mal bakýan ekeni. Okyjym meniň aýtjaklarymy bagыşlasyn, SSSR zamanynyň tämiz tualetini hem men ilkinji gezek hökümet jaýynda gördüm. Şu taýda SSSR-iň soňky ýyllarynda eşiden gürrüňimi hem ýatlaýyn: "SSSR bilen beýleki ýurtlaryň arasyndaky tapawut nämede?" diýip sorag berenlerinde, jogap şeýle bolupdyr: dünyäniň ähli pisligi SSSR-iň tualetlerinde jemlenipdir. Tualet- milletiň medeniyetini görkeziji zatlaryň biridir diýlip ýone ýere aýdylmaýar ahyry.

Onsoň ýene kabinete geldim. Kitapçany okan bolýan, belet zatlarymlygy üçin, gzyzygy ýok. Bir görsem, başym egilip-egilip gidýär. Asyl,irkılıyän bolsam nätjek. "Işe gelen günüm uklap otursam, menden işgär bolmaz." Garşyma baksam, Täçmuhammet aga-da meýmiräp, gözlerini szüp otyr. Bolsa-da ukyny ýeňmegi başardym. Az wagtdan Täçmuhammet aga gözlerini açdy, turdy- da çay demledi. Biz çay başynda lezzetli gürrüňler etdik.

Şeýdibem günümüz geçdi. Birküç günden Täçmuhammet aga keselletti. Men kabinetde ýeke galdym. İş ýok, gün geçirmek kyn boldy. Baraýyn- geleýin diýsem, bu taýda hiç kimi tanamaýaryn. Bu edaradaky adamlar ulumsyrak, sowugrak, bir- birege ynamszyrak görünýär. Üstesine-de, işgärleriň yüzde segsenden gowragy başga milletden bolany üçin, tanyşlyk açmak kyn görünýär. Başga millet diýyänim düybünden başga millet.

Ynha, şeýdip hökümet jaýynda işläp başladym. Men işde peýdalananar ýaly, gymmatly sözlük bolan: "Türkmen diliniň sözlüğini" öýden getirip, stolumyň bir ýanynda goýdum. Üýtgesijek bir ruçkamy hem çekmä salyp goýdum. Ertir gelsem, ne kitap bar, ne-de ruçkam. Men hökümet jaýynda ogurlyk bolup biljegine hiç-hiç ynanmadym. Soň-soň eşidip ýörsem, telpegin, paltosyny, gymmat atyryny... ogurladanlar az däl ekeni. Kabinetdäki telefon apparatyny-ha gaty köp ogurlapdyrlar. Haly düşekçäniň ogurlananyň bilýän. Şondan soň mende hökümet jaýy hakda başga düşünje döräp ugrady.

Edara işiniň azlygyndan peýdalanyp, ýazyjylyk işime köp üns berip başladym. Kem- kemden edara işgärleri bilen tanyşdym. Meniň hekaýajyklarymy, powestlerimi okansoň, Täçmuhammet aga meniň aýratyn goldawçym boldy. "Sen uly ýazyjy bolup bilersiň" diýip höwes döretdi. "Bar aladalary bir ýana taşla-da ýaz" diýip maslahat berdi. Bir gün bolsa, edaranyň kiçi mejlis zalyny görkezdi-de: "Şu taýyk gelip ýazsaň, telefonam azar bermez." diýdi. Hökümet jaýynyň gapysyny polis goransoň, daşardan gelýän hem ýokdy. Bir gün bolsa, Täçmuhammet aga meni bile alyp gidip, şäher çetindäki haryt bazasyndan on iki sany çäýnek hem käse alyp berdi. O döwürler beýle harytlar gaty gytdy we gaty gymmatlydy. Onuň maňa her ädimde berýän maslahatlary hem gaty gymmatlydy. Kerwensaraý ýaly, hökümet jaýyndan gelip-geçip duran işgärleriň arasynda Täçmuhammet aga iň köp işlän işgärleriň biridi.

Men bu goldawy örän gowy ulandym we hiç mahal ýadymdan çykaryp bilmerin. Edara işi ýok diýäýmelidi. Shoňa görä, aldygna hekaýa ýazyardym, dürli kitaplar okaýardym. Men bu edaradaky işgärleriň iň ýaşy diýsemem boljak. Uzak-yzak ýyllar bu taýda işläp, Moskwa bilen köne gatnaşyklaryny pugtalandyryp,

garyndaşlaryny, pikirdeşlerini wajyp wezipelere geçirip, özlerini örän arkaÿyn duýyan türkmen däller gaty köpdi. Olaryň arkasynda kommunist ýolbarslar direnişip durdy. Ýeri gelende aýtsam, Kommunistik partiyanyň merkezi komitetinde-de türkmen däller gaty kändi. Ähli ýazgylar rus dilinde alnyp barylýardy. Türkmençä geçirmek işi, ýa gelen ýazgy türkmençe bolsa, ony rusça geçirmek işi bize baglydy. Arz-şikaÿatlar, köplenç, türkmençe gelýärdi, şolary rusça geçirmek işi hem bize düşyärdi. Şu taýda bir arza bilen bagly bir ýagdaýy aýdasym gelýär. Gazanjygyň döwlet maldarçylyk hojalyklarynyň birinden gelen arzada direktoryň özüniň baş ýüz goýny barlygy, döwlet mallary üçin gelýän iými öz mallaryna berýänligi, galanyny hem satyanlygy aýdylýardy. Bir ay geçip-geçmäňkä gaýtadan arza geldi. "Siziň barлага gelen işgäriňiz Pylany Pylanyyw gelşine direktoryň myhmany boldy. Üç gün iydi-içdi, berlenje parany jübüsine dykdy-da gaýtdy. Şol işgäriňizi ibermäň. Ol önem biziň direktorymyz bilen gara işlere goşulyp ýör." Ýigrimi gün geçmäňkä, üçünji arza geldi. "Siz ikinji gezegem Pylany Pylanyywı ugratdyňyz. O barlagçy işi bulaşdyryp gidýär. Bu arzanyň kopiýasyny Kommunistik partiyanyň merkezi komitetine ugratmaga mejbür etdiňiz."

Ýyl geçdikçe hökümediň sarpasy gaçyanyny duýup başladyk. Öňler hökümét jaýyna işe gelenler birküç ýyldan ulurak wezipelere çekiliýän bolsa, indi beýle waka gaty seýreklesdi. Hojalyk bilen bagly işleriň köpüsini kommunistik partiya öz üstüne alyp başlady. Jogap bermeli bolanda, bitmedik işler üçin hasap bermeli bolanda partiya gyra çekiliýärdi hem-de günükär hökmünde hökümedi kesekleýärdi. Shoňa görä, önden bäri dowam edýän iki häkimiyetlilik soňky ýyllar hasam güycelendi. Bu tutuş SSSR-iň çäginde şeýledi we SSSR-iň dargamagynyň müň bir sebäbinin biridi.

Günüm çaga pişiginiň günü ýalyka, hökümét edarasynyň kärdeşler birleşiginiň ýygnaklarynyň birinde meni işgärleriň sosial-üpjünçilik meselelerine garaýan bölüme başlyk bellediler. Bu esasy işiň ýany bilen işlenmelidi. İşgärlere paýlamak üçin gelýan azygy deňje paýlamalydy, işgärler, şol sanda bu edaradan pensiýa çykanlar ýogalsa, olaryň maşgalalaryna her

tüysli ýardam bermelidi. Bu jemgyyetçilik wezipesine saýlanmagym bilen meniň öňküje rahat günlerim ýat boldy. Her gün ýüzlerce jaň gelip başlady. Edarada dul zenan gaty kändi, olaryň ynjk göwnüni tapaýmak aňsat-aňsat iş däldi. Olar her pursatda wezipeden peýdalanmany öwrenen adamlardy. Sähelçe bahana bolsa, başlyklara arz etmäni öwrenipdiler. Olaryň näzini çekmäni öwrenen başlyklaram az däldi. O gowgalar bir ýana, ýogalanlary jaýlamaga kömek bermek hem bir ýana boldy. Bilmedim, nämeden boldy, ýöne şo ýyllar pensiýonerler tiz-tizden ýogaldy. Olaryňam tas ählisi diyen ýaly türkmen däller, diýmek, öňki ýyllaram hökümét jaýynda türkmen däller köp işläpdir. Türkmenler ýogalsa garyndaş, goňsy eýelik edýär. Türkmen däller ýogalsa habar alýan az. Onsoň jaýlamagyň ähli garamaty meniň boýnumdady. Son-soňlar men özümi gölegçi edarada işleýän ýaly duýdym. O ýyllar men döredijilikden sowaşyberdim. Täçmuhammet aga üçinem rahatlyk bozuldy. Onuň nahardan gelip, on- on baş minut lezzetli ırkılmesini dyngysz telefon jyrryldylary kesýärdi.

Şol günleriň birinde hökümét başlygy Ÿazgulyýew Ÿokary Şowetiň mejlisinde doklad etmeli boldy. Onuň dokladlaryny rus dilinde taýyarlayan Kozłowskiy diyen biri gazetlerden, köne dokladlardan kesilip alnyp, kagyza ýelmenen doklady getirip gitdi. Ol öylän getirdi. Mejlis hem ertir ir sagat onda başlanýardy. Dadamyzy ýetirjek ýerimiz ýok. Kyrk-kyrk baş sahypalyk doklady terjime etmekden beter, diňe maşynkada ýazmak üçinem ep-eslige wagt zerurdy. İş dolandyryjynyň orunbasary örän gowy ýol tapdy:" Bu gije ýarysyna çenli işlemeli, daňdan ýene dowam etmeli, terjime edilen sahypalary, maşynkada ýazylmasa-da, dokladça eltip beribermeli." İş aýdylышы ýaly edildi. Dokladça suw eltilen ýaly edilip, yany bilen terjime edilen sahypa hökümét başlygynyň gol astyna goýlup gaýdylýardy. Şol başagaýlykda sahypalary tribuna gatnadýan zenan öň okalan bir sahypany ýene alyp gitse nätek?! Mejlisden soň bir gowga turar öýdüp howatyrlandyk, Ýok, imisalalyk. Öň okalan sahypany ýaňadan okan hökümét başlygy hem, beýlekiler hem hiç zat duýmadylar ýa-da duýmadyksyran boldylar. Dogrusy, duýmadylar öýdýän. Sebäbi,

uky tutduryjy, birsydyrgyn doklad köpleri irkilmäge mejburen bolsa gerek. O ýyllar ýygnakda uklamak täzelik däldi. Ýene bir gezekde bolsa, hökumediň başlygy deputat hökmünde öz saylawçylary bilen duşuşmaga gitmeli boldy. Uçaryň uçmagyna üç- dört sagat galanda başlygyň kömekçisi Kozlowskiy kabinetimize girdi.

- Gaty arkaýyn otyrsyňz-la? Birki sagatdan başlyk uçyar. Saylawçylar bilen duşuşyar. Derrew doklad taýyarlaň.

Hemiše rahat bolan Täçmuhammet aga bu ahwala gaharlandı.

- Biz awtomat däl. Düjn aýdanyňzda dünjä ýumrularmydy? Şu mahal ýetişmeris ahyry. Başlyk kagyzsyz sözläýsin.

-Başlygyň näme etjegini siz kesgitlemeli däl. Meňki duýdurmak. Yetişmeseňiz özüňizden görüp.- Kozlowskiy gapyny batly ýapyp çykdy gitdi.

Men amatly çykalga tapdym."Ölüsiňe görä gömüşim bar." Köne gazet sahypalaryny dörüşdirdim-de, gerekli ýazgylary seçip, birki abzasy hem ýazdym-da maşinistka berdim. Bir sagat geçmäňkä doklad hökümet başlygynyň elindedi.

Hökümet diýen söz bilen halys öwrenişipdirin. Indi o söz mende ýagşy duýgy oýarmaýardы, gaýta, birhili göwnüçökgünlik berýärди. Üstesine, medeniyet bölümünde işläp giden bir tanşım duşanda aýdan sözleri meni köp oylara batyrdы: "Oraz, sen gaty ynanjaň adam. Beýle ynanjaňam bolma. Ho-ol Pylany Pylanyýewna diýlen bardyr-a, ana, şoň bilen uly mejlis zalynda iki ýyl duşuşyp gezdim. Halkyň sayladym diýyän deputatlarynyň uly-uly gürleyän mejlis zaly-da. Onsoň bu dünjäniň nähilidigini oylanyber." Men bu sözlere birbada ynanjagymy- ynanmajagymy bilmedim. Emma soň-soň ynanmaga mejbur boldum.

* * *

Men kärdeşler birleşigindäki jemgyyetçilik wezípämdeñ sypmagyň ýollaryny gözläp başladym. Dürli bahanalar tapdym, bolmady. Ahyry, edaranyň partyà guramasynyň sekretary, biziň gowy dostlarymyzyň biri, dürslükde, päklikde öňüne adam geçirmejek Orazguly Allaýardan haýyş etdim. Indiki saylawlarda meniň adymy aýyrdypdyr. Men şeydip ýene öňki rahat günlerime

dolanyp geldim. Döredijilik üçin ýene beýik mümkünçilige eýe boldum. Meniň ornuma saylanan täze kişi pensionerleri jaýlamany dowam etdirip başlady.

Edara işimiz önküdenem azalıyardy. Sebäbi, Kommunistik partiýanyň merkezi komiteti we onuň yerlerdäki bölmeleri hökümət sistemasynyň el- aýagyny güylüp goýdular-da, aldygna gamçylap: "Ylga" diýip gyssadylar. Şoňa görä, hökumede we ýerli häkimiyetlere yüz tutyanlar seýrekledi. Hökümət kararlary, düzgünnamalar az kabul edilip başlandy.

Ýazgulyyw TSSR Ýokary Sowetiniň Prezidiumynyň başlyklygyna geçirilensoň (gazetlerde "saylanansoň" diýen söz ulanylýardy), hökümət başlygy tiz-tiz çalsyp başlady. Her gelen başlyk hökümət jaýyna öz adamlaryny getirjek bolup dyzaýar. Onsoň işgärleriň bir topary öňden bări işläp gelýän, uly wezipä dyzamaýan ýa-da dyzasa-da geçip bilmeýän adamlar boldy. Beýle adamlar hernäçe başlyk çalşygy bolsa-da, öz orunlarynda galdylar, edara işiniň agramly bölegi olaryň boýnuna düşyärdi. Her gezekki başlyk çalşygynräky harasatda olary halas eden, ozaly bilen, olaryň uly tejribesi boldy.

Başga bir hakykatam göze dürtülip durdy: öz milletini gizleýjiler, kim başlyk bolup gelse-de, olar aman galýardylar. Olara dişi geçyän ýokdy. İşgärleriň beýleki bir topary-täze başlygyň gelmegi bilen gelýän, gitmegi bilen kowulýan işgärlerdi. Olaryň özünü alyp barşy, umumy adamkärçilik sypatlary, köplenç, geldi-geçerdi. "Men hökümət jaýynda işleýän. Meniň hukugym beýlekilerden artykdyr" diýip oylanýanlar, kämahal, ilkinji seresapsyz ädimde gömülügi minanyň üstünden basyp, kül bolýarlar. İşgärleriň biri söwda bazasynda oturanlaryň arkasynda kommunistik partiýanyň mafiyasynyň duranyny güman etmän, bazadaky gyt harytlardan almakçy bolupdyr. Bazanyň işgäri şobada öz mafiyä atasyna jaň edipdir. Hökümət jaýynyň işgäri bir sagat içinde işden kowuldý. Bir söwda bazasynda işleýän tanşym maňa ýüregini açyp şeýle diýipdi: "Biz kimi satyn almalydygyny örän ýagşy bilyärис. Satyn alynmaýan adam ýok, ýone berilýän parany az görýän bar."

* * *

Günleriň birinde men edaranyň rus dilindäki ýazgylara seredýän işgäriniň ýanyna iş meselesi bilen barmaly boldum. O zenan tiz hereketli, elmydama şähdaçyk we ýylgyryp ýören, ýasy elliden agan, özünü Baltika milletlerinden diýip tanadýan bir zenandy. Ol meniň kabinetе girenimi görenden, ýerinden turup, maňa ýer görkezdi, emma özi oturmady.

-Orazik! Seni ýazyjy diýdiler. Gynandym. Bu içgysgynç jaýda ýaşajyk başyňa çüyräp gidersiň. Ýnha, biz çüyredik ahyry. Ne oňly är tapdyk, ne joşgunly ýaşadyk. Arada bir dul joram gjara köcä çykyp durupdyr. Görmegejye bir erkek deňine gelende: "Bagışlaň, Siz meniň şifonerimi süyüşürişmäge kömek edäyiň-dä." diýipdir weli, o adam onuň yzyna düşüp gaýdyberipdir. Onsoň uzak gije şifoner süyüşürişipdir. Şondan bări islän wagty şifoner süyüşürip bilyär. Görämiň, dünyüde bagtly aýallar bar. Bu taýda, özüň bilyäň, erkek tapyp bolar ýaly däl. Men her gije köcä çykyp duryan. Birje erkegem duşanok. Hi, meni zorlajak erkek tapylmazmyka diýibem dileg edýän. Peýdasyz.-O zenan jak-jaklap gülüär-Dogrudanam, bu edarada erkek ýok. Men erkek diýip ýörenlerem, öz aýalynyn ýanyna barjak bolsalar başlykdan rugsat dileyär. Ha-ha-ha. Bir topar ýaranjaň we hapa adamlar.-Soňra ýanymda oturdy-da ýuwaşja sözläp başlady- Men edebiýatçy bolamsoň, ýazyjynyň ýagdaýyny gowy bilyän. Saňa gaýnap duran durmuş gerek. Sen entek ýaş. Saňa gül ýalyja gelinjikler gerek. Bu taýda bolsa kim bar?! Baryny hem başlyklar gapyp alýar.

-Dogrudanam soňky wagtlar aýallar üçin amatly pursatlar döreýär diýyärler.

-Elbetde. Emma, Gapurow (Türkmenistan kompartiýasynyň merkezi komitetiniň köp ýyllar birinji sekretary bolup, ondan öňem uly wezipelerde işlän adam) aýallary ýörite Çaryýewiň (hökümediň başlygy) üstüne küsgürýär. Öz garşıdaşlaryny batgada basmak üçin amatly ýol. Çaryýew bolsa, heleýden oňmadyk, ýubkaly görse aslyşyp ýör. Bilyänsiň-le?

- Eşitmändim.

- Göräň weli sen köp zatlardan bihabar ýaly- la. Swetanyň Çaryýewi ele alşyny eşitdiňmi?

- Ýok.

– Diňle. Ыazyja derkar bolar.Umuman, sen ýokarlarda näme bolup geçyänligi hakda gzykly roman ýazmaly.Näçe diýseň materiýal bar.

-Hany, Swetanyň oyunlary hakda aýdyp bersene!

-Hä-ä, gyzyklymy? Görseň bizem ýazyjylarça gürrüň bilyändiris. Sweta, nahalka, gaty gidýär. Çaryywewe işlemäge wagt berenok. Swetany haçan gözlešeň, Çaryyewiň ýanyndadır. Beýtmeli däl. Erkegi zorlasaň bolmaz. Erkegiň özi dyzar ýaly etmeli. Çaryywewe işe gelen günü Sweta kagylaryny eline alyp, Çaryyewiň kabinetine giripdir. O haram gaty owadan-da. Muny gören Çaryywew eräp başlapdyr. Sweta oňa gaty ýakyn baryp, Çaryyewiň elini garsa alagada öz göwsuniň üstünde goýupdyr weli, Çaryywew guljagaz ýaly meýmiräp durmuş. Muny Swetanyň özi gürrüň beripdir. Ol örän geplemsek aýal ahyry.

Gürrüniň şu ýerine ýetende kabinete bir zenan girdi weli, ol şobada gepini üýtgetdi.

– Orazik, seniň işleriňi biraz soňrak okamasak wagt ýok.

– Gaýrat ediň, Bary-ýogy bir sahypa.

– Şeýledir, öz-ä. Hany, göreýin. – Ol kagyzy tiz okap, "Normalno" diýip maňa uzatdy. Men şo günden başlap mafiýa degişli bir roman ýazmagy niyet edindim we material toplap başladym. Şo sebäpli men ýuwaş-ýuwaş Sweta diýlen zenana ýakynlaşmaga başladym. Hakykatda-da, Sweta gaty owadan we özüne çekijidi. Ol hökümət edarasynda giýlin bölümiden müdürü bolup işlese-de, onuň şeýle agzy ýellidigine, ilkinji tanyşlygymda göz ýetirdim. Onuň hökümət başlygy bilen ýakynlyklaryny ýa-da hökümət başlygyny garalamak üçin ulanylýan aýaldygyny tassyklap- inkär edip bilmerin. Yöne onuň kabinetinde bolan uzak-uzak söhbetlerden iki pursat hakda aýdasym gelýär. Ol bir gürrüňe gyzsa, gaty köp zadyň başyny agyrdýardy. Men bir gezek gürrüni Çaryyewiň üstünden eltdim weli ,Swetanyň yüzü ýagtyldy, sähel ýylgyryp sözledi.

– Çaryywew jentlmendir. Ol bujagaz erkejikleriňe meňzemez. Sen ýaş bolsaň-da aýdaýyn, ol aýalyň gadryny bilyär. Men bir gezek koridorda bilgeselin onuň öňüne geçip ýörän boldum. Maňa "Swetajan! Sen gelinleriň patyşasasyň" diýdi. Umuman, ol gowy adam. Eger ondan bir haýyş etmeli bolsa maňa aýdaýgyn.

Men oňa ýigitleriň biriniň adyny, telefonunuň berip, hökümet jaýyna işe ýerleşdirmegini haýyş etdim. Birki günden Sweta ol oglan bilen görüşdi we dokumentleri taýýarlap, hökümet başlygyna bermekçi boldy. Şonda ol maňa duşanda: "Orazik, men işi bitirerin, ýöne ol oglan maňa sowgat taýýarlaýarmy?" diýdi. "Elbetde, elbetde."

Şondan bir hepde geçip-geçmäňkä Sweta edaradan uçdy gitdi. Edarada o hakda hyşy-wyşy köpeldi: "Sweta öz işgäriniň fransuz atyryny ogurlapdyr we tutulypdyr. Şonuň üçin işden kowlupdyr." Hökümet başlygy Çaryÿewiň özi hem uzak işlemän, wezipäni tabşyrdy. Onuň tiz gytjekdigini wezipä gelen günü aýdanlaram bolupdy. Adatça, täze başlyk işe başlanda işgärler bilen tanyşyar, kimiň näme iş bilen meşgullygyny öwrenýär. Onsoň bir topar bolup bizem Çaryÿewiň kabinetine girdik. İşgärleriň biri Çaryÿew bilen elleşende; "Salowmaleýkim" diyäýmezmi?! Çaryÿew bu sözi halaman, agzyna öykünip, bir salym diliniň keýpini gördü. Biz bolsa Çaryÿewi tanap başladyk. Biziň aramyzda hökümet başlygynyň maslahatçysy wezipesini eýeleyän, hakykatda bolsa hepdede bir gezek edarada görnüp gidýän, gözleri zordan ýoluny saýgarýan ýaşuly Juma Köynékow bardy.

— Maňa maslahatçy gerek däl. Meniň aklym ýerinde. Häzir men başlyk, men gol çekyän. Galam meniň elimde.

Oturulanlar Çaryÿewiň bu seresapsyzlygyna, üşüksizligine gaty geň galdylar, sebäbi Juma Köynékowy respublikanyň iň ýokary ýolbaşçysy

M.Gapurowyň goldaýanlygyny edara işgärleriniň ählisi bilyärkä, hökümet başlygynyň bilmezligi, doğrudanam, geňdi. Köynékow sowukganlylygyny saklap sözledi.

— Siz bu meselede merkezi komitet bilen maslahatlaşsaňyz diýip haýyş edyän.

— Bu meselede merkezi komitetiň geregi ýok.

Maňa maslahatçy gerek däl. Gutardy.

Biz kabulhanadan çykyp barýarkak, özara gürrüňlerde Çaryÿewiň öz aýagyna özi palta urýanlygy hakda, beýle hereket edip uzaga gitmejekligi hakda aýdyşdyk. Soňunda, Çaryÿew Köynékowy işden aýyrmanka, özi kürsini boşatmaly boldy. Bu hakykat başga bir zady hem ýada salýar: hökmürowan kommunistik partiyanyň

merkezi komiteti etjegini edýär, emma özünü hiç- hiç günükär saýmaýar. Bir mysal: Merkezi komitetiň birinji sekretary ençeme ýyl birinji bolup oturyp biliýär, ýone şo döwür içinde birnäçe hökümet başlygy çalyşdy.

Ýolbaşçy mertligini, terbiyeliliginı, onuň halka we özüne hormat goýyanlygyny alamatlandyrýan zat hökmünde wezipeden öz meýliňe çekilmek (otstawka) däbi sowet sistemasynda ýokdy. Gaýta, kiçijik wezipejiginden aýrylany üçin infarkt bolanlary köp gördük. Şol bir wagtda-da gije-gündiz arak içip, hökümet jaÿynda işläp ýörenleri az görmedik.

1985-de Türkmenistan hökümetine Saparmyrat Ataýewiç Nyýazow ýolbaşçılık edip başlady. O hakda başga bir kitapda giňiş gürrüň bermek niyetim bar.

Hökümet jaÿ-özboluşly bir kerwensaraýdy: oňa altyn-kümüş yükli kerwenem gelýär, o kerweni talajak bolýan, ýüzi perdeli garakçylaram gelýär. Dogrusy, o ikisiniň çaknyşygyny perwaýsyz synlaýjylaram gelýär.

Garaz, mafiya hakda bir roman däl, on roman yazmaga-da maglumat yetikdi. Netijede, mafiya hakda "Duman daganda" diyen romanymy hökümet jaÿynda oturyp yazdym. O roman bir ýilda iki gezek, 57 müň sany çap edildi, şo ýyl hem satylyp gutardy.

Umuman, hökümet jaÿynda gybat, hyşy-wyşylar, wezipe üýtgemelerine görä hereket etmek gaty güyclidi, zyna işlerem az däldi. O taýda otursaň, wezipelileriň kim bilen dostlugyny, duşmanlygyny, kimiň iş bitirip biliýänligini, uly wezipelilere garanda kiçi wezipedäkileriň has köp iş bitirip biliýändigini synlasa bolýardy.

Men hökümet jaÿynda on iki ýyl işläp, gaty köp zatlary hakyky görüşinde görmegi öwrendim. Wakalara gaty ýakyndan we uzakdan, belentden bakmagy, beyleki wakalar bilen deňesdirmegi öwrendim. Yalan bilen çynyň arasyň gaty ýakynlygyna, ýalana köp hormat goýulýanyna göz yetirdim.

Durmuş-kitaplarda ýazylanyndan müň esse çylşyrymly we çuň diýlenine ynandym. Ýene bir hakykatyň üstüni açdym: biz özümize ynananymyzdan özgäniň ýalanyna ynanmany endik edipdiris. Işin hakyky ýagdaýy bilen o hakdaky gepiň arasynda dag ýatanyny, her derýanyň aşagyndan başga bir derýanyň akýanyny görmäni

öwrendim. Her bir zada mukaddeslik berip ýörmegiň gabahatlygyna göz ýetirdim. Hiç zat görnüşi ýaly däl ekeni. Hökümet jaýynda işleseň, adamlary has gowy tanamaga mümkünçilik köplüğini aýdasym gelýär.

Eger ömrüň ýyllaryny, tejribe berşine görä, ýagny durmuş sapaklaryny öwredişine görä, ikä bölmeli bolsa, hökümet jaýynda işlän ýyllarymy bir ýana, galan ýyllary hem bir ýana böldim. Ýatlamalar